

Eduskunnan perustuslakivaliokunta, kuuleminen 23.1.2019

Sosiaali- ja terveysministeriön lausunto kielellisistä oikeuksista sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislaissa (HE 15/2017 vp)

Järjestämislain 6 § kielelliset oikeudet

Sosiaali- ja terveysvaliokunta toteaa mietintöluonnoksessaan koskien hallituksen esitystä 15/2017 muun ohella, että kielelliset oikeudet säilyisivät ennallaan. Kyseisessä hallituksen esityksessä olevan järjestämislain 6 §:n mukaan kielelliset oikeudet kuitenkin laajenisivat yksikielisissä maakunnissa.

Järjestämislain 6 §:n 1 momentissa säädetään muun ohella, että yksikielisessä maakunnassa palvelut järjestetään maakunnan kielellä, siten että asiakkaalla on oikeus käyttää suomen tai ruotsin kieltä. Edellä oleva tarkoittaa sitä, että asiakkaalla on oikeus käyttää omaa kieltään, suomea tai ruotsia, myös yksikielisissä maakunnissa. Käytännössä tämä siis tarkoittaa, että jos henkilökunta ei puhu asiakkaan kieltä itse (suomea tai ruotsia), on asiakkaalla oikeus tulkkiin. Nykyisin voimassa olevien säännösten mukaan yksikielisessä kunnassa palvelut järjestetään kunnan kielellä. Toista kansalliskieltä käyttävän oikeus käyttää omaa kieltään ja tätä kautta tulkin hankinta on järjestettävä muissa kuin viranomaisaloitteisissa asioissa mahdollisuuksien mukaan, eli ei siis ole ehdoton oikeus asiakkaalle, kuten edellä kuvatus järjestämislain 6 §:n mukaan olisi.

Edellä kuvattu 6 §:n muotoilu kielellisistä oikeuksista yksikielisessä maakunnassa tuli mukaan esitykseen HE 15/2017 esityksestä järjestetyn lausuntokierroksen jälkeen oikeusministeriön lausunnon perusteella virkavalmistelun kautta. Hallituksen esityksen viimeistelyvaiheessa vaikutustenarviointia ei tältä osin ole päivitetty vastaamaan muuttunutta pykälämuotoilua eli esityksen vaikutukset ovat tältä osin puutteelliset. Myös säätämisyjärjestysosassa todetaan, että ”säännös vastaa nykytilaa eikä siten muuta kielellisiä oikeuksia laintasolla”.

Hallituksen esityksen perusteluissa on lisäksi lause, jonka mukaan, vaikka maakunta olisi yksikielinen, asiakkaalla ja potilaalla on oikeus käyttää suomen tai ruotsin kieltä, tulla kuulluksi ja saada asiakirjat omalla kielellään silloinkin, kun se on toinen kuin alueen kieli. Edellä lauseessa alleviivattu kohta ei vastaa säännöksen muotoa. Pykälän mukaan oikeudesta saada asiakirjat omalla kielellä säädetään kielilaissa.

HE 15/2017 sisältyvän ehdotetun kielilain 20 §:n mukaan yksikielisen maakunnan viranomaisen ja kunnallisen viranomaisen on pyynnöstä annettava asianosaiselle maksuton virallinen käännös toimituskirjasta asiassa, joka tulee vireille viranomaisen aloitteesta ja joka välittömästi kohdistuu asianosaisen tai hänen huollettavansa perusoikeuksiin tai joka koskee viranomaisen hänelle asettamaa velvollisuutta.

Edellä kuvattu hallituksen esitykseen päätynyt järjestämislain säännös ei vastaa sitä hallituksen alkuperäistä tarkoitusta, jonka mukaan maakunnille ei aseteta lisävelvoitteita suhteessa nykytilaan. Säännös esitetyssä muodossaan aiheuttaa kustannusvaikutuksia, mutta on myös arvion mukaan haastava toteuttaa tulkkien saatavuuden vuoksi.

Perustuslakivaliokunnan kuulemiskutsussa on esitetty kielellisiä oikeuksia koskeva muotoilu, joka sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan säilyttäisi nykyisin voimassa olevat kielelliset oikeudet. Muotoilu ei vähentäisi, eikä lisäisi nykyisiä oikeuksia. Kuulemiskutsussa olevan muotoilun perusteella järjestämislain 6 §:n voisi sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan muotoilla seuraavasti:

Sosiaali- ja terveydenhuolto on järjestettävä sekä suomeksi että ruotsiksi kaksikielisessä maakunnassa, siten että asiakas saa ne valitsemallaan kielellä, joko suomeksi tai ruotsiksi. Yksikielisessä maakunnassa palvelut järjestetään maakunnan kielellä, siten että asiakkaalla on oikeus käyttää suomen tai ruotsin kieltä. Kielilaissa (423/2003) säädetään asiakkaan oikeudesta tulla kuulluksi ja saada toimituskirjansa suomen tai ruotsin kielellä ja oikeudesta tulkkaukseen. Yksikielisessä maakunnassa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut järjestetään maakunnan kielellä ja kaksikielisessä maakunnassa molemmilla kansalliskielillä. Asiakkaan oikeudesta käyttää omaa kieltään, tulla kuulluksi ja saada toimituskirjansa suomen tai ruotsin kielellä ja oikeudesta tulkkaukseen sovelletaan, mitä kielilaissa (423/2013) säädetään lukuun ottamatta, mitä säädetään kielilain 10 §:n 3 momentissa. Asiakkaalla on oikeus käyttää saamen kieltä saamelaisten kotiseutualueella tuotettavissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa sekä Lapin maakunnan alueella sellaisissa sosiaali- ja terveystalveissa, joita tuotetaan vain kotiseutualueen ulkopuolella sijaitseissa toimipisteissä. Saamen kielilaissa (1086/2003) säädetään oikeudesta tulla kuulluksi ja saada toimituskirjansa saamen kielellä.

Jos sosiaali- tai terveydenhuollon henkilöstö ei hallitse muita kuin 1 momentissa tarkoitettuja kieliä asiakkaan käyttämää kieltä tai asiakas ei aisti- tai puhevamman tai muun syyn vuoksi voi tulla ymmärretyksi, on sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, palveluja annettaessa mahdollisuuksien mukaan huolehdittava tulkitsemisesta ja tulkin hankkimisesta.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa lisäksi, että ehdotettu muotoilu on riippuvainen hallituksen esityksestä 14/2018, koska muotoilussa viitattu kielilain 10 §:n 3 momentti ehdotetaan säädettäväksi em. esityksessä.